

האנטישמיות נמשכת בליטא העצמאית

מחקר בעקבות העיתונות

דב לוין

נר זכרון לפרופ' צבי א. בראון,
איש ספרא וסייפא חוקר תולדות השואה

מבוא

במרוצת השואה, הגיע שיעור הנרצחים היהודים בליטא ל-94% – מהגבוהים ביותר בכל ארצות אירופה שהיו תחת הכיבוש הנאצי. רצח המוני של מיעוט לאומי זה שחי במשך דורות רבים בקרב שכניהם הליטאים, בוצע ברובו בנשק חם וקר בידיהם של אלה האחרונים או בסיועם הפעיל. אין תימה שפרשה זו לא יורדת מסדר היום הן בהיסטוריוגרפיה והן בקרב הציבור, לא רק בליטא, ורבים תוהים על סיבותיה.

מקובל היה לחשוב כי מצבם של יהודי ליטא היה, לכאורה, טוב יחסית (לפחות בשנות ה-20 כאשר נהנו מאוטונומיה תרבותית) לעומת המצוקה הקשה של היהודים בפולין השכנה, ברומניה וארצות אחרות במזרח אירופה. אולם מי שעוקב בשיטתיות אחרי התגברות האנטישמיות באזור זה בין שתי מלחמות העולם, ייווכח שגם במצבם של יהודי ליטא חלה כבר אז הידרדרות מתמדת, ששיאה בא לידי ביטוי במעשי הטבח שעשו בהם שכניהם עם הכיבוש הנאצי ואף לפניכן!

סימנים ראשונים לתהליך אומלל זה ניתן לראות בפרעות הדמים שערכו קצינים וחיילים ליטאים בתושבים יהודים בפוניבז' (PANEVEZYS), וילקומיר (UKMERGE) ומקומות אחרים. באותה עת עדיין לחמו מתנדבים יהודים במלחמת העצמאות של

ליטא, פעל מיניסטריון לענייני יהודים וכן שורה של מוסדות אוטונומיים חשובים. תוך שנים אחדות חוסלו המיניסטריון ושאר המוסדות בלחץ חוגים לאומנים ואנטישמיים. נטיה זו להצרת מעמדם של היהודים נמשכה לסירוגין במשך שנות ה-20 וה-30 על רקע תחרות כלכלית מצד המעמד הבינוני והאינטליגנציה הליטאית וכן כתוצאה מתמורות מדיניות.

זמן קצר לאחר עליית היטלר לשלטון התחוללה בליטא הפיכת-נפל של קבוצת קצינים ימניים ואנטישמיים. חלקם נימנה עם ראשי הארגון הפאשיסטי הקיצוני "זאב הברזל" (GELEZINIS VILKAS) וחלקם – עם חסידי הרודן לשעבר א. וולדימארס (A. VOLDEMARAS). ראש ההפיכה – הגנרל פ. קוביליונאס (P. KUBILIUNAS) שנאסר וקיבל חנינה כיהן בתקופת הכיבוש הנאצי כראש ה"מימשל העצמי" מטעם שלטונות הכיבוש.

גורם חשוב בהגברת האנטישמיות בליטא היווה המיעוט הגרמני. במקביל להתבססותם במישור הכלכלי, המינהלי והצבאי, שמרו הגרמנים המקומיים על ייחודם התרבותי והלאומי וטיפחו זיקה חזקה למולדתם ההיסטורית. עם עליית היטלר לשלטון, השתלבו רבים מהם בפעילותם של הארגונים הלאומניים למיניהם שלחצו להידוק יתר של הקשרים המדיניים והכלכליים עם גרמניה עד כדי סיפוח אליה (כמו תושבי חבל ממל (MEMEL) בליטא). הם פעלו להפצת תורת הגזע ולתעמולה אנטישמית והפכו, למעשה, למאיץ במערכה ההולכת וגוברת שהתנהלה בברכת השלטונות נגד היהודים בעיקר במגזר המשקי האקדמי ועוד.

באמצע שנות ה-30 הצטרפו למערכה זו נגד היהודים גם תחנות השידור ובעיקר העיתונות. בעיתונים, לרבות אלה ששימשו שופרות המימסד, הועלו הצעות על רקע גזעני מובהק כמו איסור על העסקת משרתות לא-יהודיות, גירוש יהודים ממקומות נופש, הקצאת שטח מיוחד ליהודים לרחצה על שפת-הים וכדומה. בשורה של ערים ועיירות נתרבו בצורה משמעותית מקרים של חילול בתי-עלמין, ליכלוך שלטים הכתובים יידיש או עברית, שבירת שמשות בבתי-יהודים ובמוסדותיהם הציבוריים לרבות בתי-כנסת. כמו כן הלכו ותכפו התקפות פיזיות על יהודים בודדים וקבוצות בין היתר על רקע עלילות-דם או עילות דומות. בדרך כלל תגובת השלטונות היתה פושרת אם בכלל, בבחינת "ישחקו הנערים לפנינו!"

התערבות שלטונית נמרצת היתה ננקטת בעיקר כאשר האירועים עמדו להתפתח להתפרעויות נרחבות או כאשר הדי האירועים הגיעו לעיתונות חוץ-לארץ. במקרים מסוג זה וגם בהזדמנויות אחרות נהגו ראשי השלטון למסור הודעות מרגיעות ולא פעם אף להוקיע את הגזענות והאנטישמיות. קולות בודדים נגד דיכוי הזכויות הדמוקראטיות ורדיפות היהודים הושמעו לעיתים בקרב חוגי האינטליגנציה והאופוזיציה השמאלית. "האנטישמיות אצלנו הינה מסוג גרוע במיוחד" – טען במאמרו

על מעשי הטבח התפרסמו בכל העולם ומהווים תעודת ביזיון ואשמה לנצח לכל מי שהשתתף בכך בכל צורה שהיא וגם לכל מי שידע על כך ושתק או מה שיותר גרוע – סייע להשתקה, אם אז ואם גם עתה. אין לסיים קטע קודר זה מבלי לציין נקודות-אור בודדות בים השנאה המפעפעת. מדובר בקומץ ליטאים, אצילי רוח, שאזרו אומץ לעזור ולהציל ומה שחשוב לא פחות – שברו את קשר השתיקה או ההכחשה המתמשך עד היום הזה. כדוגמא ניתן להביא את רופאת-העיניים ד"ר ELENA KUTORGIENE שלא היססה לסייע לקרבנות השנאה ואף השכילה לאפיין את נושאה של שנאה זו. ביומנה כתבה את הדברים הבאים:

"כל הליטאים – פרט לבודדים יוצאים מן הכלל – ובעיקר האינטליגנציה, שאיבדה את עמדותיה בימי השלטון הסובייטי שונאים את היהודים... ההמון הליטאי הגס, בניגוד לאדישות הטוטאלית של האינטליגנציה – שככל הנראה מסכימה אתו – נהג באכזריות חייתית ... אינני יכולה להאמין למראה עיני ואוזני. כולי מזועזעת מכוח השנאה העיוורת שהם מנפחים, כדי להשביע את האינסטינקטים הפראיים ביותר".

למעשה נמשך רצח היהודים בליטא עד המחצית השנייה של 1944 לכשגורשו הגרמנים מארץ זו ואפילו לאחר מכן. בעקבות הצבא הגרמני ברחו מליטא רבבות ליטאים כולל אלה שהיו מעורבים ברצח היהודים. רובם מצא מיקלט בארצות המערב וגם שם הירבו לנהל תעמולה אנטישמית. מסיבות פוליטיות ואחרות לא מוצה הדין גם עם כל רוצחי היהודים שנותרו במקום תחת השלטון הסובייטי המחודש שהתקיים בליטא 47 שנים נוספות – עד 1991, כאשר שוקמה עצמאותה של ליטא כרפובליקה דמוקרטית.

על אף הקשיים הכלכליים, הפוליטיים והאחרים שליטא המשוקמת שרויה בהם כמעט מהיום הראשון לתקומתה ממשיכה השואה היהודית והשלכותיה לתפוס מקום נכבד בעיתונות המקומית מכל גוני הקשת הפוליטית. חלק ניכר מהמאמרים, הכתבות והכרוניקות בנושא זה ענינן בתופעות האנטישמיות הנמשכות בליטא על אף העובדה שכלל האוכלוסיה היהודית נאמד עתה בפחות מ-5,000 נפש (0.7% מכלל האוכלוסיה) וגם מספר זה מתמעט והולך מיום ליום מחמת גרעון דימוגרפי (פטירות והגירה). עד כמה טבועות עדיין בקרב הציבור הליטאי דעות קדומות קיצוניות כלפי היהודים ניתן ללמוד מהעובדה שגם אחרי השואה אירעו בכמה מערי ליטא (PLUNGE ו-VILNA) עלילות דם שהצריכו התערבות השלטונות, אך הושתקו על-ידי העיתונות! בצורה אחרת לגמרי טיפלה העיתונות הליטאית כאשר באוקטובר 1993 נהרג העיתונאי V. LINGIS של היומן REPUBLIKA בידי קבוצת מאפיונרים בין-לאומית בה נכלל אחד

ממוצא יהודי בשם B. DEKANIDZE. רוב רובן של הכתבות בפרשה זו תקפו בשצף-קצף את היהודים המקומיים תוך כריכת הריגתו של לינגיס ל"פשעים המסורתיים" המיוחסים ליהודים מלפני יותר מ-50 שנה. באחת מהכתבות הללו שהופיעה ב-KAUNO DENA מה-29.3.1994 האשים יו"ר "איגוד שוחרי החופש בליטא" את היהודים "המשחקים תפקיד של מסכנים ובו בזמן מחדירים את המאפיה שלהם לליטא." בהמשך הדברים נזקק הכותב לנוסחה הסימטרית המקובלת בליטא של היום, דהיינו: מצד אחד מותקפים היהודים על מאמציהם לאתר ולהעניש את רוצחי בני עמם בתקופת הכיבוש הנאצי ומצד שני – מובאת הדרישה להעניש את היהודים שכביכול "רצחו, אסרו והיגלו ליטאים בתקופת המשטר הסובייטי". משהגיע המתח בפרשה זו לשיאו התפרסם ב-REPUBLIKA מה-14.4.1994 (יום העצמאות של ישראל) גילוי-דעת בעברית (I) ובו כלולים הדברים הבאים:

"הנושא היהודי המופיע לאחרונה בעיתונות ובטלוויזיה הוא לדעתנו אחד הנסיונות להגביר את המתח הזה ... צר לנו שמשתדלים להרחיב את הבעיות של העולם הפלילי עד לכלל היחסים בין ליטאים לבין יהודים ... אמנם לכל עם יש צדיקיו ורוצחיו (האחרונים אולי אפילו רבים מהראשונים). אין זאת סיבה לשפוט את עמנו לפי פשעיהם". על החתום: אנשי 'רפובליקה'.

אין לדעת אם ועד כמה שינתה אפיזודה זו את עמדות רוב העם הליטאי כלפי המיעוט היהודי הזעיר. מכל מקום נמשכו שם כמקודם ההתקפות המילוליות על היהודים ופגיעות בכבודם הלאומי. כך למשל שבוע ימים לאחר פירסום "גילוי-הדעת" לעיל חגגו המוני ליטאים בוילנה את יום הולדתו של אדולף היטלר. שחקני נבחרת הכדורגל הישראלית ששיחקו שם אותו יום נגד הנבחרת של ליטא סיפרו: "המקומיים שרו כל הזמן וקיללו את היהודים. הם קראו קריאות הידד להיטלר ואמרו שאין מקום ליהודים בליטא. כולם צריכים להסתלק משם ... המעמד כולו היה מצמרר ומביש". בעתונות הליטאית אוזכרה פרשה זו תוך הדגשה של הנזק התעמולתי שעלול להיגרם לשמה של ליטא בעולם המערבי.

אין ספק, דעת-הקהל בעולם המערבי משמשת עד היום בלם כלשהו מהתלקחות-יתר של האנטישמיות בליטא לצורותיה השונות. דברים ברוח זו פירסם בשעתו אחד מההומניסטים המעטים בליטא A. TERLECKAS במאמר מקיף בשבועון POZICIA (מס. 39, ספטמבר 1995) בשם "למה נחוצה אנטישמיות בליטא?" (KAM REIKALINGAS ANTISEMITZMAS LIETUVOJE?). בסוף המאמר הוא אף פנה לכל העיתונים הליטאים לא לפרסם מידע שעלול לסכסך בין שני העמים. מבחר קטעי העיתונות המובאים להלן מוכיח שפנייתו לא נענתה ושלמרבת הצער, תופעת האנטישמיות בליטא המחודשת הולכת וגוברת.

גילויי אנטישמיות בעיתונות של מדינת ליטא המחודשת בשנים 1995/96¹

• במסגרת ראיון שקיים עורך כתבהעת הקובנאי "פעמוני הרפובליקה" עם הפרופסור Antanas Burakas מהאוניברסיטה המקומית סיפר הנ"ל שעוד בתחילת השלטון הסובייטי בליטא ב-1940 הגיעו לכאן מרוסיה "עצלנים, גנבים, שיכורים, רוצחים – ממש שלטון יהודי". לדבריו, "היו אמנם בקרב הציבור היהודי הרבה אנשים טובים ואזרחים נאמנים למדינה", אך לאחר ההשתלטות הסובייטית "הם היוו חלק ניכר ממנגנון הדיכוי של הבולשביקים"²

REPUBLIKOS VARPAL, Nr. 6(9), November 1995

• Juozas Domeika, מחוגי ההגירה הליטאית באנגליה מביע זעמו במכתב למערכת על דברי ההתנצלות שהשמיעו ראשי מדינת ליטא באזני היהודים. לדבריו, יש בכך מעין הסגרת הליטאים בידי היהודים, כשם שלפני 2,000 שנה שילמו היהודים ליהודה איש-קריות 30 דינארים עבור הסגרתו של ישו הנוצרי לרומאים. לדעתו, קיים גם חשש שבקרוב ידרשו היהודים אף את הרכוש שלהם שהולאם בתקופת השלטון הסובייטי בליטא.

REPUBLIKOS VARPAL, Nr. 6(9), November 1995

• תחת הכותרת "Tiesa Ne Visiems Reikalinga" (לא לכולם נחוצה האמת) פורסם במקומון של העיירה קיידיאן ראיון אישי שערך כתב המקומון בקיידיאן R. Zirgulis עם יודל רונדר, מהשרידים היהודים האחרונים בעיר זו. בין היתר נשאר רונדר על הרגשתו כיהודי מאז היותו כאן תלמיד בגמנסיה ליטאית ועד היום. להלן קטעים מתשובתו:

"תמהני על אלה מבני עמי המספרים שבערים אחרות הם חיו בידידות עם הליטאים... שהרי אצלנו היה נורא... מבין 32 תלמידים בכיתתי – 9 היו יהודים. היו מרביצים לנו מדי יום בזמן ההפסקות, ולמרבת הבושה נמצאו כמה מורים שעודדו זאת. אלה מהתלמידים שהיו אז מרביצים "הצטיינו" לימים בדצח יהודים... בלחץ התלמידים הושיבה אותנו המורה בטור ספסלים מיוחד...

גם כיום אינני מוזמן למיפגשי התלמידים מהגמנסיה... הם מפחדים ממני פן אגלה לאור השמש את מה שאני יודע עליהם ואציין את השמות של רוצחי היהודים. והרי האמת לא נחוצה לכולם..."

KEDAINAI, 10.1.1996

• לפי דיווחו של הכתב המקומי בקובנה M.Volodka נזרק שם בשבת 13.1.1996, בשעה 12 בצהריים בקבוק-תבערה אל בית-הכנסת היהודי שבעיר. אלא שהבקבוק פגע בגדר והבנוזין שבו לא הספיק להתלקח ונשפך על השלג.³
LAIKINOJI SOSTINE, Nr. 10(79), 16.1.1996

• על חזית בניין מועדון הנוער היהודי "עליה" בוילנה צוירו צלבי-קרוס וכתובת נאצה בגרמנית JUDEN RAUSS (יהודים החוצה)⁴

• לקראת התארגנותה מחדש של התנועה הלאומנית Jaunoji Lietuva (ליטא הצעירה) הופץ מטעם קול-קורא לאנשי הלאום הליטאי שהנה "הגיע הזמן לטהר את ליטא מהטפילים" ועל כן יש לסלק את המאפיה הבולשביקית-יהודית."

• לא פעם חוזרות ומושמעות האשמות נגד היהודים לא כל-כך בגלל פעילותם זו או אחרת אלא כפועל-יוצא מעצם היותם מיעוט, והרי "מיעוט לאומי מהווה סרטן בגופו של עם הרוב."

LITAS PALMALTIS "Tautinis (טיהור לאומי בליטא) LITERATURA ir MENAS
Valymas Lietuvoje" 13.1.1996.

• תחת הכותרת Pazeminimas (השפלה) מקדיש הביטאון הממלכתי בליטא מאמר רחב של Aurelija Liauksiene על סבלותיהם של קרבנות הכיבוש הנאצי שעדיין שרדו בליטא. בין היתר מדובר על 240 אסירי גיטאות שחיים מתגמולים ממלכתיים, אך למעשה לא מקבלים את המגיע להם וחייהם קשים ביותר. לא פעם הם גם נתונים להשפלה מצד המוסדות האמורים לטפל בהם. "האם גם בליטא המשוקמת לועגים לקרבנות של הנאצים?" – שואלת מחברת המאמר ומציבה שאלה זו ככותרת-מישנה. במרכז המאמר מובאת תמונתה של אחת מקרבנות השואה ששרדה – זלדה גורביץ'.
LIETUVOS AIDAS, 14.2.1996.

• תחת כותרת "היהודים הם רוצחי בני-אדם" – פורסם בעמוד הראשון של העיתון הפופולארי "אירופה" מאמר ארוך כשלצידו צילום של איש העסקים היהודי ג דקאנידזה עם כיתובית בה מצויין שבנו של איש זה "שילח לעולם הבא לא בן-אדם אחד". בראש המאמר מוצגות בהבלטה שלוש השאלות הבאות: "האם כל העולם ידבר במהרה עברית ועל כדור-הארץ תשלוט ממשלה יהודית?", "האם ליטא תסופח לישראל במעמד של רפובליקה פדרטיבית?" ו"האם היהודים גוזלים ילדים נוצרים למטרות פולחן דתי?" לגבי שאלה אחרונה זו הובאו בתוך המאמר דברים שכתבה רופאה

ליטאית A. Giedraitene מהעיר Klaipeda (ממל). והרי דבריה כלשונם:

"... לא תמצאו בליטא אף עיר או עיירה, שבה לא נרצחו ילדים גילאי 3-8. יותר מכל פחדו האנשים שהיהודים לא יגנבו את ילדיהם, שכן היהודים נהגו לגנוב אותם לצרכי פולחן דתי: בסתיו – לקראת חג Mikula (?) ובאביב – לקראת חג הפסח. האנשים שאלו, מה קורה לילדים? והיהודים היו עונים, כי בקרוב כבר לא יצטרכו לחטוף, אלא יבואו ויקחו את מי שירצו. את הילדים הם היו מענים בצורה חיייתית: דוקרים במחטים ומוצצים את דמם..."

גם בימינו נמשכת תופעה זו. אצל משפחת Milvydas המתגוררת על-יד העיירה Zidikai בנפת Mazeikiai הלכה לאיבוד בתם בת ה-11, בדרכה לבית-הספר. בבית המשפט התברר כי רצח אותה יהודי..."

אלוהים, אנא ברחמך תרחיק את היהודים זוללי בני-אדם!"

EUROPA, Nr 9(181), 21-23.2.1996

• בעקבות המאמר הנ"ל נמסר בגליון הבא של העיתון "אירופה" שמספר רב של קוראים הגיבו טלפונית ובכתב בצורות שונות על המאמר. להלן שתיים מתוך התגובות שפורסמו בו:

D.N. מהעיר Siauliai (שאוולי), מאשר עקרונית את דברי הרופאה, ומוסיף פרטים משלימים. הוא מציין בין היתר שלפי הדת היהודית חייבים פעם בשנה לענות למוות נוצרי אחד ובמיוחד ילד בתול. לדבריו, תחילתו של הטקס הפולחני בבחירת הקרבן. בדרך כלל בוחרים יתום, כדי למנוע מהומה גדולה. לאחר שמפתים אותו למקום מרוחק, תוקעים בפיו תפוח מלא מחטים. הקרבן מובא עטוף בכיסוי לבית-הכנסת ושם מענים אותו בדקירות מחטים במשך מספר השעות שעונה ישו הנוצרי לפני צליבתו. משהקרבן נופח את נשמתו גוזרים מכיסויו חתיכות זעירות המשמשות כחבישות בעת ביצוע ברית-מילה לתינוקות יהודיים. אמנם, לדבריו, אחרי היעלמותם של ילדים נוצרים נערכים פוגרומים בחנויות יהודיות, אך ליהודים יש אמצעים כספיים לגרום שעורכי-הפוגרומים ייכלאו.

גם Z.R. מהעיירה Sakiai לא הכחישה את הדברים שפירסמה הרופאה. אך לדעתה עשויים הדברים שפורסמו לגרום נזק רב מאוד, שהרי "אם חפצים אנו להשתוות לארצות אירופה, חייבים אנו לא רק לכבד את עצמנו, אלא גם בני אדם בני-לאומים אחרים".

EUROPA, Nr. 17, 20-22.3.1996

• בהתחרות שערכה הטלוויזיה הליטאית LTV ב-21 בינואר 1996 לגבי מידת הבקאות

בשירי-עם ובפזמונים עממיים ליטאיים, זכתה בפרס ראשון מורה צעירה בשם Ona Jakimaviciene שהציגה את הפזמון (המובא בזה בתרגום חופשי) כדלהלן:

/טיפס יהודון על סולם/

/ובשגגה נפל משם/

/ילדים קחו מקלון/

/וחסלו את היהודון!/

נוכח הרוגו הרב ששידור זה עורר בקרב קומץ היהודים והביקורת שנמתחה גם בביטאון היהודי המקומי "ירושלים דליטא" (מס. 2(62), מפברואר 1996), ציין מ"מ ראש המשרד לענייני מיעוטים שאירוע זה נוגד את החוקה וכן הבטיח לדאוג שדבר זה לא יישנה.

ירושלים דליטא, מס. 3(63), מארס 1996

• דגל ליטאי ועליו ציור בולט של צלב-הקרב הונף בכיכר המרכזית של העיר Siauliai (שאוולי). הדבר אירע בבוקרו של ה-11 במארס 1996. לדעת השלטונות המקומיים הובעה סברה שמדובר בקבוצה מאורגנת³

KAUNO DIENA, 12.3.1996

• הסופר והעורך Vytautas Rubavicius שלפני כשלוש שנים עורר סערה ציבורית בליטא בשל מאמרו "כיצד ולמה מנפחים את הבועה האנטישמית" חזר שוב להאשים אישים יהודים שנוהגים לדבריו לפגוע בתדמיתה של ליטא בעולם, בעבור טובות הנאה ותגמולים שונים. בראיון למוסף TV ANTENA של היומן הנפוץ ביותר LIETUVOS RYTAS (מפברואר 1996) הוא התקיף במיוחד שני אינטלקטואלים: מבקר האמנות והספרות היהודית מארק זינגר וראש הקתדרה לפילוסופיה באוניברסיטה של Klaipeda (ממל) פרופ' ליאוניד דונסקי. להגנתו של זה האחרון נחלצו כמה מעמיתיו באוניברסיטה ואף פירסמו בעניין זה גילוי-דעת פומבי, שכותרתו "האשמות אנטישמיות כתוצאה מקינאה".

רק לאחר מכן העזו להצטרף לביקורת נגד דברי רובאוויצ'יוס גם אנשי הביטאון היהודי המקומי שפירסמו כתבה באותו עניין תחת הכותרת "למי זה מועיל?..."

ירושלים דליטא, מס. 3(63), מארס 1996

• פרטים רבים על התופעה הגורפת של חילול בתי-עלמין יהודיים גם בערי השדה, הביא במאמר ארוך לייב ליפשיץ ראש הקהילה היהודית הקטנה בשאוולי. בין היתר מדובר על אתר הרצח באיזור על-יד העיירה קוז'י (Kuzhai) שבמערב ליטא ובו קבורים

• תחת הכותרת "אתם – מלח הארץ" ותחת המסווה להקנות לקוראים מידע "עולמי" על יהדות העולם, מקדיש העיתון "אירופה" שני עמודים המלווים באיורים רבים, כדי להציג בפני הקוראים את הפן המכוער של היהודים, כפי שהם ומעשיהם מופיעים בכתיבי הפלסטר האנטישמיים הידועים כ"פרוטוקולים של זקני ציון".

קובץ תעודות מזוייפות אלו פורסמו לראשונה בתחילת המאה ונועדו לחשוף את המזימות של יהדות העולם, הרוצים, כביכול, להרוס את המשטרים בכל העולם ולהשמיד את התרבות הנוצרית. לקוראי "אירופה" מוצגים קטעים אנטישמיים ארסיים מתוך המהדורה הליטאית שהופיעה ב-1924 בעיר Panevezys (פוניבז') שבמרכז ליטא. בהקדמה למהדורה זו נדרשים הקוראים ע"י המהדירים (המסתתרים תחת הכינויים Zemaitis ו-Aukstaitis להחדיר את עותקי הספר לכל פינה נידחת שבליטא. בין יתר ה"פנינים" המתייחסות ליהודי ליטא דאז מובא גילוי דעת החתום בידי "הפאשיסטים הליטאים" ובו נאמר: "מזמן הם משתדלים להשתלט על כל העולם... כל אחד מאיתנו חייב לצאת נגדם למלחמה... למעשה לא קיים עם יהודי... ערינו מזהמות על-ידי החנויות של היהודים וכפרינו אינם מסוגלים להתפתח בגלל שהם משועבדים ליהודים. הבה נזעק כולנו בקול אדיר: הלאה ידי התליינים מהגוף של ליטא! הלאה התולעים המכרסמים את שרשי האחדות! קומי מתוך המתים וחיי, אהבת המולדת, שאצל רבים מאיתנו נרצחה בידי היהודים..."

ואלה דברי הסיכום של V. Razma, שליקט את החומר וההדיר אותו לדפוס: "הלכירוח אנטישמיים ויודופוביים קיימים עד היום בקרב החברה הליטאית ועל כך יש לדבר בגלוי".

EUROPA, Nr. 42(214), 17-23.7.1996

• ביומן של קובנה KAUNO DIENA מה-6.5.1996 פורסמה ידיעה שמינהלת הפורט התשיעי (אתר הרצח התמוני של יהודי העיר בתקופת השואה) התלוננה המשטרה על חילול אנדרטת הזיכרון במקום: הכתובות שעל האנדרטה כוסו בצבע אדום ובצלבי-קריס ועל הקירות שעל-ידם נורו בשעתו הקרבנות – צוירו כתובות נאצה נגד היהודים. בשולי הידיעה הובא צילום של האנדרטה המחוללת³

• כחדשיים לאחר מכן מובא ביומן זה תיאור חילול בית העלמין היהודי שעל ההר הירוק בקובנה:

KAUNO DIENA, 31.7.1996

• מכיון שבשטח בית-העלמין היהודי לשעבר בעיר המחוז מארימפול (Marijampole) לא נתגלו עד עתה שרידים של אלפי יהודים שנרצחו באיזור זה בזמן השואה, רווחה השמועה בדעת-הקהל המקומית שמדובר ב"בלוף" שמטרתו "לסחוט" מהשלטונות הקמת אנדרטת זיכרון. שמועה זו הופרכה לאחרונה בעליל במסיבת עיתונאים שכינס ראש השירות המחוזי להגנת אנדרטאות Gediminas Kuncaitis. כאסמכתה עיקרית שימשו לו מימצאים של משלחת ארכיאולוגים שחפרה בשטח סמוך. יחד עם זאת קבע קונצייטיס שברצח היהודים השתתפו אכן ליטאים מקומיים ובהקשר זה הוא איזכר את החלטת הממשלה הליטאית הזמנית מה-1 באוגוסט 1941 על הוצאת היהודים מחוץ לחוק. לדבריו זה החוק הגזעני הראשון שנחקק בליטא.²

LIETUVOS RYTAS, 21.9.1996

• במסגרת מאמר גדול שכותרתו "השערוריה הגדולה ביותר בהיסטוריה הדיפלומטית" והמאוייר גם בתמונות – מאזכרים שני מחברים מלומדים K. Zickus ו-A. Patrubavicius פרשה נשכחת של יוסף קאגאן ממשפחת סוחרים ידועה בליטא שהגיע אחרי השואה לאנגליה וקיבל שם תואר לורד. רוב המאמר עוסק בהסתבכותו של היהודי קאגאן בעסקים ומרמז גם על היותו קשור עם סוכנויות הבטחון הסובייטיים, שכביכול סייעו בידו להסתלק מליטא בשלהי מלחמת-העולם השנייה.

LIETUVOS AIDAS, 10.10.1996

• התובע הכללי של ליטא עומד לבקש משלטונות גרמניה להסגיר לליטא את היהודי יוליוס סלאווין בן 72, שמואשם בהשתתפות ב-Genocide כלפי העם הליטאי. לפי כתב-האישום הוא שימש בשנת 1945 כחוקר מטעם ה-NKVD ובתוקף תפקידו זה חתם על מיסמכים שגרמו להגליית מספר אנשים שהוא חקר אותם. התובע הכחיש בתוקף שבקשת ההסגרה באה כפעולת-נגד לחתירתם של גורמים יהודים לדרוש מיצוי העונש נגד ליטאים שרצחו יהודים בתקופת השואה.

KAUNO DIENA, 24.10.1996

• היומן הגדול ביותר בליטא, מקדיש מאמר גדול יחסית להוכחת ההשערה שאדולף היטלר הוא ממוצא של משפחה יהודית בשם פריש Frish שהתגוררה בעיירה Polno

בצ'כיה שב-23 ביולי 1781 שינתה את שמה להיטלר ולימים עקרה לאוסטריה. ראש המשפחה ליאופולד היטלר השתמד ושינה את שמו הפרטי לאיגנאץ. אחד מהמקורות העיקריים שעליו מסתמך המאמר (ללא שם של מחבר) הוא העיתון הרוסי "קומסומוולסקאיא פראודה".

LIETUVOS RYTAS, 5.10.1996

• ביום שגרייר ישראל בליטא ערך ביקור בכורה אצל נשיא המדינה, חוללה בפורט השביעי (את-רצח בו עונו למוות אלפי יהודים בידי חיילים ליטאים בקיץ 1941) אנדרטת-הזיכרון לזכר הקרבנות. "על האנדרטה נכתבו באותיות גדולות: Zydai miirs ("מוות ליהודים!") ו-"Juden raus" (בגרמנית: "יהודים החוצה!")".²

KAUNO DIENA, 24.10.1996

• תחת הכותרת "היהודים דורשים לגרש עוד ליטאי אחד" מובאת כתבה על הפגנת יהודי פילדלפיה לגרש מארצות-הברית את J. Stelmokas, המואשם בהשתתפות פעילה ברצח אלפי יהודים בליטא בתקופת השואה. ואילו התובע הכללי בליטא טוען שאין חומר מוצק המוכיח את אשמתו.

KAUNO DIENA, 30.10.1996

• אלמונים הרסו חלק מאנדרטת הזיכרון לקרבנות ה-Genocide של היהודים שהוצבה לפני זמן קצר ברחוב סובוץ' שבווילנה.

KAUNO DIENA, 11.11.1996

• בעת ביקורו בעירית קובנה ב-25 בנובמבר 1996 העיר שגרייר ישראל בליטא עודד בן-חור למארחיו שהוא ממשיך לראות בארץ זו מקרים בולטים של אנטישמיות.

THE BALTIC TIMES Nr. 38 December 5-11, 1996

• כשנתיים לאחר ששלטונות המשפט בליטא נאלצו בלחץ דעת-הקהל היהודית לפתוח בחקירת מעשי-הרצח הזוועתיים שבוצעו בידי ליטאים נגד עשרות יהודים במוסקב Lietuvos בקובנה ביוני 1941, פורסמו מסקנותיה בזו הלשון:

"אין חולק על כך שבמוסקב "לאטוקיס" בוצעו מעשי רצח... לא הוכח בעליל מי ומי השתתף בצורה קונקרטיית ברציחות אלה... מוצו כל האפשרויות לקבוע מי היו האנשים הללו..."

מסקנות לאקוניות אלו פורסמו על ידי היומון הנפוץ ביותר בליטא LIETUVOS RYTAS מה-6.11.1996, בסופו של מאמר גדול המשתרע על ארבעה עמודים (ובהם שמות המעורבים ברצח ועדויותיהם) וכותרתו המדברית בעד עצמה היא: "התיק הידוע על המוסך טרם נסגר: הקרבנות הושתקו והתליינים שותקים"²

• תחת הכותרת "הענן מכסה את מכלול השמיים" פירסם בפרוטווי הביטאון הממלכתי בליטא חלק ממשפט שבו הגדיר עודד בן-חור, שגרייר ישראל בארצות הבלטיות, את ההווי היהודי שקיים כיום בליטא. בין היתר אמר את הדברים הבאים:

כשהגעתי לראשונה לליטא כדי להציג את כתב-האמנה שלי לנשיא Brazauskas שאלו אותי העיתונאים: "מה אתה חושב על נקיטת אמצעים חוקיים לגבי יהודים המואשמים ב-Genocide ורציחת-ליטאים?" האם זו צריכה להיות השאלה הראשונה המוטחת כלפי שגרייר ישראל בליטא שהיה עד-ראיה למרחץ-הדמים של אלפי יהודים. זה היה ה-Genocide. מצד שני יכול להיות שהיו שתיים, שלוש, ארבע או חמש מאות יהודים שהיו מועסקים על-ידי הרשויות הסובייטיות NKVD או KGB שעינו בני-אדם. יכול להיות שכמה מהם הרגו ליטאים. אנו מדברים על הרג של אנשים אחדים והשמדה המונית של עם שלם. בינתיים אתם משתמשים באותה מילה Genocide לנושא אחד לגמרי: Genocide נגד העם הליטאי. בושה להגיד זאת!"²

LIETUVOS AIDAS, 20.12.1996

• בחוברת האחרונה של Darbai היוצאת לאור על-ידי המכון הליטאי לחקר ה-Genocide וההתנגדות מובאים מימצאי מחקר מאת ההיסטוריון Liudas Truska על "הרוסיפיקציה של המוסדות במדינת ליטא בשנת 1940-1941". במחקר זה כמו בקודמים חוזר טרוסקה ומפריך את המיתוס על תפקידם הבולט של היהודים בתהליך הסובייטיזציה בשנה הקריטית הנ"ל. כנימוק משכנע הוא מביא פרטים מדוייקים (שעד כה התעלמו מהם) על חלקם של היהודים במוסדות המפלגה הקומוניסטית הליטאית (LKP) ובמנגנון של בטחון-הפנים. להלן כמה דוגמאות:

בעת סיפוח ליטא לברית-המועצות בקיץ 1940 היו בוועד המרכזי של המפלגה 14 חברים: ומהם 8 ליטאים, 2 לאטבים ו-4 יהודים.

בקונגרס ה-5 של המפלגה שנערך בפברואר 1941 נבחרו לוועד המרכזי 47 חברים: 26 ליטאים (מהם 2 מרוסיה), 16 רוסיים, ביילורוסים ואוקראינים, וכן 5 יהודים.

לישכת הוועד המרכזי הורכבה מ-11 חברים: 6 ליטאים, 4 רוסיים ויהודי אחד. באותו זמן היו במפלגה 4,703 חברים ומהם 2,184 ליטאים, 1,926 רוסיים ובני לאומים אחרים ו-593 יהודים.

בני לאומים אחרים.

במסגרת "מוסדות הדיכוי" (NKVD ו-KGB) עבדו 918 איש וביניהם 438 ליטאים
ר-34 יהודים. בדרג הפיקודי הבכיר של המשטרה שירתו 347 איש ומהם 237 ליטאים
ר-7 יהודים.

במוסדות ליישום החוק שירתו 79 פקידים בכירים ומהם – 40 ליטאים ו-10
יהודים.

בהנהגת בתי-הסוהר היו 97 איש וביניהם 36 ליטאים ו-9 יהודים.
בשולי הידיעה על מחקרו של טרוסקה מובלטת בהערה מיוחדת לאומיותם
הליטאית והרוסית של האישים שהיו אחראים בקיץ 1941 (בעת נסיגת הסובייטים
מליטא) באיזור Telshai (טלז). וזאת כנראה לנוכח ההאשמות הרווחות בעיתונות
הליטאית שיהודים פיקדו אז על רצח אסירים ליטאים מכלא טלז ביער Rainiai הסמוך.²
ELTA Bulletin, 27.12.1996

הערות

- 1 מבחר קטעי העיתונות מובא פחות או יותר לפי סדר הופעתם הכרונולוגי.
- 2 בנוסף לתופעות אנטישמיות מובהקות שאוזכרו בעיתונות הליטאית ונכללו במבחר הנ"ל,
מובאים בו גם קטעים בהם מאוזכר הפולמוס המתמשך בציבור הליטאי בנוגע להשלכות של
תקופת השלטון הסובייטי בליטא בשנת 1940/41 לרצח ההמוני שערכו הליטאים בשכניהם
היהודים.
- 3 מתוך עיון מדוקדק במכלול העיתונות הליטאית ב-1996 – ניתן להתרשם שרובם ככולם של
מעשי הוואנדאליזם באתרי-זכרון יהודים בוצעו במקומות יישוב של אוכלוסייה ליטאית מובהקת
כמו העיר השנייה בגודלה – קובנה.